

Grossmann Fülöp És Edit

Ez a fénykép a dési zsinagóga dísztermében készült, éppen széder volt, és a férjem vezette a szédert. A jobb oldalon látható személy a férjem, Grossmann Fülöp, mellette balra én vagyok. Balra tőlem Dicker Irén látható, ő nem volt zsidó nő, református volt. A bal oldalon pedig Dicker Ignác. Ez legalább tizenöt évvel ezelőtt lehetett.

Mai napig is ortodoxok vagyunk, mai napig. Az én családom [a lányomé] Izraelben még mindig nagyon tartja a vallást. A testvérem [Jakabovits Miriam, született Grossmann] is nagyon tartotta, aztán azok túlzottan vallásosak voltak. Én is tartottam a kóserséget, miután férjhez mentem. És sokszor visszagondolok, tán jobb érzés volt. Valahogy azt tudtuk, hogy az a péntek este, az a szombati nap, az valami volt, valami volt. Ma nincs semmi. Miután megszülettek a gyerekek, még azután is vagy tíz évet tartottam a kóser háztartást. És vágtam a sakternél a majorságot, ameddig volt sakterünk, mindig a sakternél vágattam. Aztán meghalt a sakter, és gátá [kész, vége (román)] volt. Utána még küldtem be Kolozsvárra, hogy vágják, 1970-ig körülbelül. Nem vágtam addig majorságot itthon, mert nem szerettem, irtóztam. De rendes kóser háztartást vezettem, tejesem volt külön, és húsosom volt külön, mindamellett, hogy a férjemnek már más elvei voltak.

A férjem nagyon sokat tudott a zsidóságról. Ő tudott lájlni is. A lájnlás az egy nagyon nehéz imádság, azt nagyon kevesen tudják Romániában, ő tudta [lásd: lejnlás]. A férjem, mint egy rabbi, úgy tudott. A Tórából mindent tudott, mindent. Nagyon-nagyon vallásos családból származott, az apja az egyik legvallásosabb ember volt Désen. Az apja nem járt ebbe a templomba, nekik volt egy külön templomuk, egy haszid templom. A férjem négyéves kortól már tudott olvasni. Négy éves volt, és az apja már kivette az ágyból, hogy tanuljon, olvasson. A férjem nem volt haszid, de nagyon tudott, mivel egy nagyon okos ember volt, fel tudott fogni mindent hamar. Csak a hájderba járt, de tanult magától. Tudott annyit, mint egy jesivanövendék. Mindenki mondta, hogy hogy is van annyi tudása a zsidóságból. Mindig tanult. Mindent tudott. De jöttek a háború után ezek a kommunista elképzelések, akkor átment [átvett a kommunista eszmékből], akkor nem tartotta be [a vallást]. De öregségében nagyon megbánta. Nagyon fájt neki, hogy eltávolodott. Akkor nagyon ette magát, amiért elhagyta a vallást. Egész délután az imakönyv a kezében volt, minden nap. Rájött ő, hogy mégiscsak a zsidósághoz tartozik. Pláne amikor jöttek a csapások, hogy Erika

megbetegedett, ő [a férjem] is beteg lett, és akkor rájött, hogy nem szabad elhagyni a zsidó vallást, se eltávolodni nem szabad a zsidóságtól. Azután mind mondta, hogy „Elhagytam a vallást, és jöttek a csapások”. „Elhagytuk a vallást, lehet, innen jön a csapás.” Én mondtam, hogy nem szabad elhagyni egy embernek a vallását. Jó vallás, rossz vallás, de ebben születtünk, ezt kell végigcsináljuk.

[Öregkorában] ő volt a lelke a templomnak. Tudott, a Tajrából [Tórából] mindent tudott olvasni, tudta mindennek a magyarázatát, hogy az miért van úgy. Ő olvasott fel mindig a Tajrából [Tórából] a templomban, ő imádkozott. Öregségében itthon is mindig olvasott, tanult. Voltak olyan nagy könyvei, bevitettem nagyon sokat a templomba, hogy ha meghalok, ne kallódjon el. De még van néhány, amit nem akarok elpredálni. Nagyon ügyes ember volt a férjem. Ami az övé volt, az övé volt. Gyönyörűen írt, gyönyörűen kötött könyveket, minden, amire rátette a kezét, az meg volt [csinálva], olyan jó kézfogása volt. Volt egy ócska imakönyvem, olyan ügyesen megkötötte. A könyveink közül nagyon sokat átkötött, és a templomban is átkötötte a könyveket, öregkorban.

Amikor a férjem meghalt, ültem sívét, ahogy ültem, de nem épp úgy, ahogy kellett volna [lásd: süve, gyász]. Mert az a sívélés egy olyan dolog, hogy kell legyen valaki hozzátartozód, hogy tudj ülni sívét. Egy hétig, nyolc napig kell ülni sívét, és [ez alatt az idő alatt] kell valaki jöjjön, aki főz, aki rendezi a házat. Úgy szokás. Akkor jönnek, és imádkoznak nálad, a házban, az egy sívélés. De mivelhogy nem volt senki [hozzátartozó] már... Nem volt, ki imádkozzon a temetésen se, nem mondott senki semmit. A fiam elmondta a kádist, kikerestük a könyvből, és elmondta. Ennyi volt.